

Никита Хрушчов
Анастас Микоян
Лазар Каганович



СПОМЕНИ ЗА СТАЛИН

Издателство
ПАРИТЕТ

РУСКИ КНИГИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Никита Хрушчов, Анастас Микоян, Лазар Каганович

СПОМЕНИ ЗА СТАЛИН, 256 стр.

Превод: Петя Талева

Почти седемдесет години след смъртта на Сталин споровете и страстите около личността му не стихват. Автори на тази книга са негови съратници и преки свидетели на живота му, била са част от семейството и ежедневието му, участвали са в заседанията на Политбюро и във вземането на редица съдбоносни решения. Анастас Микоян, Лазар Каганович и Никита Хрушчов отделят огромно място на Сталин в спомените си, макар и да не са написали отделни книги за него. В настоящето издание Сталин е представен от тях като изключителен политически деец, умел ръководител, безмилостен към враговете си и твърд в решенията си мъдър ръководител на огромна страна, която постига невиджан икономически подем по време на управлението му.

Безспорно Сталин е сложна, нееднозначна и трагична личност, която оказва огромно влияние върху хода на световната история. Неговата личност и дейността му със сигурност ще продължават да са предмет на бъдещи изследвания и ще фокусират вниманието на идните поколения историци с мащабността, героизма, трагизма и величието на историческите събития от това време.

**За покупки на книги от сайта www.paritetbg.com –
отстъпка 20%.**

*Всички права са защитени. Никаква част от тази книга
не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма
без писменото разрешение на притежателя
на авторските права*

ISBN 978-619-153-432-6

СЪДЪРЖАНИЕ

Н. С. ХРУШЧОВ. БИЧЪТ СТАЛИН

Сталин	8
Договорът Молотов – Рибентроп	23
Войната	49
Грешката на Сталин и Молотов	70
Антисемитизмът на Сталин	76
Последните години на Сталин	84
Смъртта на Сталин	92

А.И. МИКОЯН. ВТОРИЯТ ЧОВЕК В СТРАНАТА

Отношенията със Сталин	118
Убийството на Киров. Поведението на Молотов	131
Договорът с Германия	134
Войната	142
След войната. „Заговорът на Молотов“	164
XIX конгрес. Последните дни на Сталин	173
Борбата за власт след смъртта на Сталин	191

Л. М. КАГАНОВИЧ. ЗАЕДНО СЪС СТАЛИН

Разговор със Сталин	206
Комисията Сталин – Молотов и образуването на СССР	212
1937 година. За уроците от вредителството	224
За „объркването на Сталин“ в началото на войната	233
XIX конгрес на партията	237
Смъртта на Сталин	243
Хрушчов – Първи секретар на ЦК	250



Хрушчов

Никита Сергеевич Хрушчов (1894-1971) – Първи секретар на ЦК на КПСС (1953-1964). Като Първи секретар на Московския градски комитет и на областния комитет на ВКП(б), влиза в тройка на НКВД на СССР за Московска област (10.07-30.07.1937). Един от тримата съветски ръководители, заедно с Михаил Горбачов и Георгий Маленков, напуснали поста не поради смърт.

Често наричат управлението на Хрущов „размразяване“: тогава са пуснати на свобода много политически затворници, репресиите значително намаляват в сравнение с периода на управлението на Сталин. Отменено е наказанието за аборт и за закъснение за работа и е премахната забраната за смяна на местоработата. Значително е намален работният ден и е увеличен платеният отпуск. Държавните изкупни цени на продукцията на колхозите са повишени три пъти. Извършена е парична реформа, благодарение на която икономиката на страната се стабилизира за десетилетия напред. Приет е нов закон за всеобщото пенсионно осигуряване. Започва активно жилищно строителство. Извършена е реформа в транспорта, започва построяването на нови магистрали. В железниците е прекратено използването на парни локомотиви (те са заменени с дизелови и електрически). Съветският съюз постига големи успехи в покоряването на Космоса.

Наред с това с името на Хрущов са свързани и организирането на най-силната антирелигиозна кампания след войната, разстрелът на работници в Новочеркаск¹,

¹ **Разстрелът в Новочеркаск.** В началото на юни 1962 г. работниците в завод за локомотиви обявяват стачка с искане за повишаване на заплатите и подобряване на битовите условия. Стачниците организират митинг край Градския комитет на партията, където са изпратени части на милицията и армията. Убити са 26 души, а 87 са ранени. На следващата сутрин на площада се събират няколкостотин демонстранти. 116 са арестувани, от които 7 получават смъртна присъда и са екзекутирани. Останалите са осъдени на по 10-15 години затвор. Историята остава засекретена до 1992 година. Последвалото разследване установява, че заповедта за потушаване със сила на „антисъветския бунт“ е била дадена лично от Никита Хрущов. – Бел. прев.

съдебни процеси срещу спекуланти с валута и срещу „разхитители на социалистическата собственост“ с про-изнасяне на смъртни присъди, вземането на грешни решения в селското стопанство (грешки при разработване и усвояване на нови земеделски земи, окрупняването на селата), във външната политика (Карибската криза), смазването на Унгарското въстание през 1956 година, кампанията срещу Борис Пастернак и художниците авангардисти. По време на неговото управление се засилва напрежението в отношенията между СССР и САЩ (Студената война). Политиката на ЦК на КПСС под негово ръководство по десталинизацията води до скъсване с комунистическите правителства на Енвер Ходжа в Албания и Мао Цзедун в Китай. Въпреки това на Китай е оказана значителна помощ в разработването на собствено ядрено оръжие и частично е предадена съветска технология за неговото производство. (Википедия)

Н. С. ХРУШЧОВ

БИЧЪТ СТАЛИН

(ОТ КНИГАТА НА Н. С. ХРУШЧОВ „СПОМЕНИ“)

СТАЛИН

Искам да опиша една среща със Сталин, която ми направи силно впечатление. Тогава учех във Всесъюзната промишлена академия. Първият випуск нейни слушатели беше през 1930 година. Неин директор беше Камински, стар болшевик, добър другар. Отнасях се към него с уважение. Помолихме го да се обърне към Сталин с молба да приеме представители на партийната организация на Академията във връзка с първия випуск нейни слушатели. Имахме запланувана вечер в Колонната зала на Дома на съюзите, посветена на първия випуск, и помолихме Сталин да говори на тържественото заседание. Казаха ни да определим наши представители и Сталин ще приеме шест или седем души. Сред тях бях и аз като секретар на партийната организация. Останалите участници в тази среща вече бяха завършили Промишлената академия и аз попаднах именно като представител на партийната организация.

Отидохме при Сталин. Той веднага ни прие и започнахме разговор. Сталин развиваше тази тема: трябва да учим, да овладяваме знанията, но да не разпиляваме усилията си, а да вникваме задълбочено и в детайли в своята конкретна работа. От вас трябва да станат подготвени ръководители, а не специалисти по общо ръководство на работата, а с дълбоко познаване именно на своето дело. Тук той даде следния пример: ако вземем нашия специалист, руския инженер, той е мно-

го образован и всеотранно развит. Може да поддържа разговор на всякаква тема и в компанията на дами, и в своя кръг, добър е по въпросите на литературата, изкуството и други. Но когато бъдат необходими негови конкретни знания, например машината е спряла, тогава той веднага ще изпрати други хора да я поправят. А немският инженер ще бъде по-скупен в компания. Но ако му кажат, че машината е спряла, той ще си свали сакото, ще навие ръкави, ще вземе ключ и сам ще разглоби, ще поправи и ще пусне машината. Ето такива хора са ни нужни: не с общи широки знания, това също е добре, но главното е да познават задълбочено своята специалност и да могат да учат хората.

Това ни хареса. И по-рано бях чувал тази гледна точка, още когато учех в рабфака. Тогава се издигаха идеята, че разбира се, ни трябва и институти, но главно повече техникуми, за да имаме не само просто образовани хора, познаващи един или друг отрасъл, колкото специалисти, завършили техникуми, или казано по-просто – занаятчии, които да знаят работата по-тясно, но по-дълбоко от един инженер от същата специалност. Тогава нямахме спорове, всички напълно подкрепяхме тази гледна точка. Затова тогава думите на Сталин, при личното ми запознанство с него, ми направиха добро впечатление: той е човек, който знае същността на нещата и правилно насочва нашите умове, нашата енергия към решаването на коренната задача – индустриализацията на страната, подем на промишлеността и създаване върху тази основа на непристъпни граници на нашата Родина от страна на капиталистическия свят. На същата база се основаваше и повишаването на благосъстоянието на народа.

Завършвайки разговора, Сталин каза: „Аз не мога

да дойда при вас, ще дойде Михаил Иванович Калинин¹. Той ще ви поздрави“. Когато разговорът със Сталин приключи, видяхме, че заседанието в Колонната зала вече беше започнало и трябва бързо да отидем там. Пристигнахме от Кремъл в Колонната зала, когато докладът вече беше свършил. Мисля, че доклад изнесе Камински. После говориха слушатели и накрая говори Михаил Иванович. Всички го уважавахме и слушахме внимателно. Но той говореше точно обратното на онова, което току-що беше казал Сталин. Вярно, и той твърдеше, че трябва да се учим, да овладяваме знанията и да бъдем квалифицирани ръководители на нашата промишленост. „Вие сте кадрови командири и трябва да знаете не само своята специалност, но трябва да четете литература, да бъдете всестранно развити личности. Трябва да бъдете не само специалисти в своята област, по своите машини и уреди, но трябва да познавате нашата литература, изкуство, история и т.н.“ Ние, които бяхме при Сталин, се спогледахме. Току-що се бяхме върнали от него, а Калинин говореше точно обратното на онова, което чухме от Сталин. аз бях на страната на Сталин, смятах, че той поставя задачите по-конкретно, тъй като ние трябва да бъдем преди всичко специалисти, майстори в своето дело и да не разпиляваме силите си, в противен случай няма да бъдем истински ценни. Онзи, който познава по-дълбоко своя предмет, е по-полезен на своята Родина и на делото.

¹ **Михаил Иванович Калинин** - председател на Централния изпълнителен комитет на Всеруския конгрес на съветите (1919-1938) и председател на Президиума на Върховния съвет на СССР (1938 -1946). – Бел. прев.

По онова време ми се налагаше много често да се срещам със Сталин и да го слушам: на заседания, на съвещания, на конференции, да слушам и да виждам неговата дейност на срещи с него в неговото жилище и при работата на ръководния колектив – Политбюро на Централния комитет. На този фон Сталин рязко се открояваше от останалите, особено с ясните си формулировки. Това много ме подкупваше. Бях от все сърце предан на ЦК на партията начело със Сталин и на самия Сталин на първо място.

Срещах и наблюдавах Сталин и при непринудени разговори. Това се случваше понякога в театъра. Когато той отиваше на театър, понякога поръчваше да ми се обадят и аз отивах там или сам, или заедно с Булганин. Обикновено ни канеше, когато възникваха някакви въпроси, и искаше, вече в театъра, да обменим мнения по въпросите, които най-често се отнасяха за град Москва. А ние винаги го слушахме с голямо внимание и се стремяхме да направим именно така, както ни съветваше. А по онова време той ни съветваше най-често в добра, другарска форма.

Веднъж (според мен, преди XVII конгрес) ми се обади и ми каза да се обадя на един номер. Знаех, че това е телефонът в квартирата на Сталин. Звъня. Той ми каза: „Другарю Хрушчов, до мен стигнаха слухове, че в Москва работата с тоалетните не е добре. Дори по „малка“ хората тичат и не знаят къде да намерят място, за да се облекчат. Създава се неприятно, неловко положение. Помислете с Булганин в града да бъдат създадени подходящи условия“. На пръв поглед – съвсем дреб-



Й. Сталин и Н. Хрущов, 1938 г.

но нещо. Но това още повече ме подкупи: ето, Сталин дори по такива въпроси се грижи и ни съветва. Разбира се, ние развихме бясна дейност с Булганин и други отговорни лица, поръчахме да бъдат прегледани всички сгради и дворове, макар че се отнасяше главно за дворовете, вдигнахме милицията на крак. По-късно Сталин уточни задачата: трябва да се построят културни платени тоалетни. И това също беше направено. Бяха построени отделни тоалетни. И всичко това го измисли пак Сталин.

Помня как тогава на съвещание или на конференция бяха пристигнали другари от провинцията. Ейхе (струва ми се, че тогава той беше секретар на партийната организация в Новосибирск) с латвийска непринуденост ме попита: „Другарю Хрушчов, вярно ли говорят хората, че вие се занимавате с тоалетните в Москва и че това е по поръчение на другаря Сталин?“. „Да, вярно е – отговарям, – занимавам се с тоалетните и смятам, че в това се проявява грижа за хората, защото тоалетните в такъв голям град са заведения, без които хората не могат дори в такива градове като Москва.“ Ето един такъв дребен, на пръв поглед, епизод говори, че Сталин отделяше внимание и на най-дребните неща. Вожд на световната работническа класа, както се казваше тогава, вожд на партията, а не изпускаше от внимание и такава жизненонеобходима за човека дреболия като градските тоалетни. И това ни подкупваше.

Ето някои епизоди, които са свързани с дейността на Сталин и го характеризират. Помня, че веднъж на заседание на Политбюро беше поставен малко необичаен въпрос за едно лице, командировано от Министерството на външната търговия в някаква латиноамериканска страна. Дойде ред на този въпрос. Извикаха човека. Той дойде, много притеснен, към трийсет и пет годишен. Започна обсъждане. Сталин се обърна към него: „Разкажете ни всичко, както е било, без да криете нищо“. Човекът разказа, че пристигнал в тази страна да прави някакви поръчки. Вече не си спомням точно какви, от каква организация и къде точно е заминал. Но не това е главното. Интересното е как реагира Сталин. А онзи продължава: „Отидох в ресторанта да хапна. Седнах, поръчах обяд. При мен сед-

на някакъв млад човек и ме пита: „От Русия ли сте?“ – „Да, от Русия.“ – „А как се отнасяте към музиката?“ – „Обичам да слушам цигулка, ако свирят добре.“ – „А за какво пристигнахте да купувате?“ – „Пристигнах да купя оборудване.“ – „А в Русия служихте ли в армията?“ – „Да, служих.“ – „В какви части?“ – „В кавалерията, аз съм кавалерист, обичам конете и сега, макар вече да не служа.“ – „А добре ли стреляте? Нали сте били военен.“ – „Добре стрелям.“ На другата сутрин ми преведоха какво е било написано за мен във вестниците. Направо се хванах за главата. Оказва се, че това бил журналист, представител на някакъв вестник, но той не се представи пред мен и аз, поради неопитност, започнах да разговарям с него и да отговарям на въпросите му. Беше написал, че пристигнал някакъв човек, че ще прави поръчки за някаква сума (всичко това беше измислица), че обича да язди, истински джигит, добър стрелец и спортист, стреля еди-как си и уцелва от такова разстояние, освен това е цигулар и т.н. С една дума, толкова глупости бяха написани, че се ужасих, но вече не можех да направя нищо. След известно време посолството ми предложи да се върна в Родината. Върнах се и ви докладвам всичко както беше. Много моля да имате предвид, че беше направено без някаква зла умисъл.“

Докато той разказваше, всички хихикаха и му се подсмиваха, особено поканените външни хора. Но членовете на ЦК и на Ревизионната комисия, които винаги присъстваха на заседанията, се държаха сдържано, очаквайки какво ще стане. Когато погледнах този човек, ми дожаля: беше станал жертва на своето просто-душие, наивност, а как щеше да му се отрази разглеждането на делото на заседанието на Политбюро?

Човекът говореше много чистосърдечно, но се смущаваше. А Сталин го подканяше: „Разказвайте, разказвайте“, спокойно, с дружелюбен тон. После внезапно каза: „Е, какво, човекът се доверил и станал жертва на онези разбойници на перото, пирати... А повече нищо ли нямаше?“ – „Нямаше.“ – „Да смятаме, че въпросът е изчерпан. И внимавайте, в бъдеще бъдете по-предпазлив.“ На мен много ми хареса този изход от обсъждането.

След това обявиха почивка. Тогава Политбюро заседаваше дълго – и час, и два, и повече, правеха почивка, след това всички отиваха в друга зала, където имаше маси и столове и поднасяха чай със сандвичи. Тогава беше гладно време дори за такива като мен, които заемаха доста високо положение. Живеехме много скромно, дори невинаги можехме да се нахраним достатъчно вкъщи. Затова, когато отивахме в Кремъл, се хранехме обилно със сандвичи със салам и шунка, пиехме сладък чай и ползвахме всички блага като хора, неразглезени от изискани ястия. И така, когато беше обявена почивка и всички отидохме в „хранилката“, както на шега я наричахме помежду си, той, бедният, продължаваше да седи, толкова видимо потресен от неочаквания изход на неговото дело, че не мръдна от мястото си, докато някой не му каза, че заседанието е свършило.

На мен много ми хареса тази човечност и непосредственост на Сталин, неговото разбиране на човешката душа. Защото изглеждаше, че човекът вече е обречен, щом като този въпрос бе поставен за обсъждане. Мисля, че до Сталин сигурно беше стигнало някакво донесение и след това той лично постави този въпрос в Политбюро, за да покаже какъв е той и как решава такива дела.